ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 7 ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Հարաթ, 17 Յունուարի **1898** Հարաթ, 17 Յունուարի ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 7

Տարեկան՝ 10 րուբլի, վեց ամիսը 6 րուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 կ. Թիֆլիսում ամիսը՝ 1 ր., հատով՝ 5 կ.
Բաժանորդ գրւում են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը.

Խմբագրութեան հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція ,,Норъ-Даръ'' կամ Tiflis, Rédaction ,,Nor-Dar''

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Յայտարարութիւններն ընդունւում են ամեն լեզուներով Յայտարարութիւնների քառին՝ 2 կ., ռեկլամների համար՝ կրկնապատիկ

ՆՈՐ-ԴԱՐ

ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Քաղաքական-գրական ամենօրեայ թերթը ներկայ 1898-ին հրատարակւում, Թիֆլիսում նոյն դիրքով և ծրագրով ամեն օր, բացի կիրակի և տօներին հետևող օրերից:

«Նոր-Դար»-ի տարեկան գինն է 10 րուբլի, վեց ամսուանը՝ 6 րուբլի: Թիֆլիսից դուրս՝ ամիսը 1 ր. 50 կ. Թիֆլիսում՝ 1 ր.

ԵւՐՈՊԱՅԻ և այլ հեռաւոր երկրների բաժանորդները վճարում են տարեկան 40 ֆրանկ:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ բաժանորդները վճարում են տարեկան 8 դոլլար: «Նոր-Դար»-ին բաժանորդ են գրւում իւրաքանչիւր ամսի 1-ից միայն: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ բաժանորդ են գրւում միմիայն «ՆՈՐ-ԴԱՐ»-ի խմբագրատանը:

Խմբագրատունը գտնւում է Լօրիս-Մելիքեան փողոցում, պոստ-հեռագրատան մօտ:

Օտար քաղաքներից բաժանորդ գրւողները դիմում են խմբագրութեանն այս հասցէով՝ Тифлисъ, въ редакцію ежедневной газеты «НОРЪ-ДАРЪ» կամ Tiflis, Caucase, rédaction de journal «Nor-Dar»

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջնորդող.—Դիտողութիւններ.
Վեհափառ Հայրապետի անուանակոչութեան օրը Թիֆլիսում:
Կովկասի ուսումնարանական շրջանի պ. հոգաբարձուի անկեկագիրը հայոց գպրոցների մասին:
Մամուլի անկումը Ֆրանսիայում:
Քրոնիկոն.—Լուրեր:
Կարապետ եպիսկոպոսի թաղումը:
Թղթակցութիւններ.—Ախալքալաք:
Քաղաքական.—Դրէյֆուս-Էստերհազիի գործը: Անգլիական մամուլի կարծիքը Էստերհազիի գործի մասին:
Հեռագրներ:
«Նոր-Դար»-ի պատասխանները:
Ֆէյլիետոն.—Գաղտնի կղզի:
Տեղեկատու.
Յայտարարութիւններ:

Թիֆլիս, 16 յունուարի 1898 թ.

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քաղաքիս Սիօնի աւագ եկեղեցում յունուարի 11-ին ռուս և վրաց հոգևորականութիւնը Ն. ս. Էքզարքոսի առաջնորդութեամբ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ կատարեց վրաց Նախավերջին Հերակլ Երկրորդ թագաւորի յիշատակին նրան մահուան հարիւրամեակի առթիւ:

Հոգեհանգստին ներկայ էին երկրիս իշխան Կառավարչապետը, այլ բարձր պաշտօնեաներ, վրաց ազնուականութեան ներկայացուցիչներ և Թիֆլիսի բնակիչների ահագին բազմութիւն առանց ազգի և կրօնի խտրութեան:

Այդտեղ էին և քաղաքիս մէջ դիրք ունեցող հայեր, քաղաքային խորհրդի բազմաթիւ անդամներ:

Այդ հոգեհանգստին քաղաքի կողմից սպասուած ներկայացուցիչներն աչքի էին ընկնում իրենց բացակայութեամբ:

Դա շատ ցաւալի է: Չենք հասկանում թէ ինչու քաղաքագլխի պաշտօնակատար պ. Իւանենկօն այդ մասին ժողովի չէ հրաւիրել խորհրդի անդամներին, որպէս զի խորհուրդը վերև յիշուած հոգեհանգստի առթիւ ցանկալի և սպասած որոշումն անէր:

Սպասում էնք ասում, որովհետև լիովին համոզուած ենք, որ քաղաքային խորհրդի անդամները ամենայն սիրով և in corpore կը գնային յարգելու վրաց Նախավերջին թագաւորի յիշատակը, քանի որ խորհրդի անդամներից շատ շատերն արդէն ներկայ էին եղել հոգեհանգստին:

Անտարակոյս ոչ ոքի միտքը չէ եկել քաղաքային խորհրդի մէջ հոգեհանգստին ներկայ լինելու մասին հարցը յարուցանելու և ինքը պ. Իւանենկօն, հաւատացած ենք, անուշադրութիւնից է մոռացել իւր պարտքը:

Այնուամենայնիւ ցաւալի է, որ քաղաքային գործերը ղեկավարողը մոռանում է կատարելու քաղաքավարական հասարակ պարտականութիւններն իսկ այդպիսի մի աչքի ընկնող դէպքում:

Լաւ է, որ խորհուրդն իւր սխալն ուղղելու բարի ցանկութիւնն ունենալով, որոշել է հանգուցեալ Հերակլ թագաւորի թաղման օրը հոգեհանգստեան կարգ կատարել տալ հանգուցեալի համար:

Ցաւալի է, որ քաղաքային խորհուրդը սխալուել է, բայց միթէ հայերը մեղաւոր են այդ գործում:

Այնուամենայնիւ, «Կավկազ» թերթն առիթ է գտել նորից յարձակումներ գործելու հայերի դէմ:

Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի հայազգի անդամները խորհրդի անդամներ են ոչ թէ իբրև հայեր, այլ իբրև անշարժ կալքի տէր, ցենզ ունեցող Թիֆլիսի քաղաքացիներ: Եթէ այս վերջիններս պարտապանց են գտնուել վերը յիշուած գործում, նոյնպէս պարտապանց են գտնուել քաղաքային խորհրդին նախագահող քաղաքագլխի պաշտօնակատար պ. Իւանենկօն և միւս ազգով վրացի ու ռուս իրաւասուները: Ո՞ր վրացի, կամ ռուս, կամ գերմանացի իրաւասուն վերկացաւ և հոգեհանգստին մասնակցելու համար առաջարկութիւն արեց, իսկ ազգով հայ իրաւասուները մերժեցին:

Եթէ այդ գործում իրաւասուները մեղաւոր են, մեղաւոր են դրանք ոչ թէ իբրև հայ, իբրև ռուս կամ վրացի, այլ իբրև Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի իրաւասուներ:

Բայց «Կավկազ»-ն այդ ամենը չի ուզում տեսնել. նա յարձակւում է քաղաքային խորհրդի վրայ, իբրև մի հայ հաստատութեան վրայ:

Ինչու է «Կավկազ»-ը շարունակում գրգռել վրացիներին հայերի դէմ, չենք հասկանում. գոնէ երկրի շահերն ամեն կողմից ի նկատի առած՝ այդ վարմունքի մէջ ոչ մի խելացի հիմք չենք գտնում. խելօք և հասկացող վրացիները պէտք է որ հասկանան այդ խաղը և իմանան, որ հայը նրա լաւն ուզող և նրա հետ խաղաղութեամբ և սիրով ապրելու կողմն է:

ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Յունուարի 15-ին, հինգշաբթի օրը, Յովհաննու Կարապետի տօնին Թիֆլիսի հայ հասարակութիւնը բազդ ունեցաւ տօնելու ազգիս Հայրապետի անուանակոչութիւնը: Նախընթաց օրուայ երեկոյեան՝ Նախատօնակին Թեմիս ս. առաջնորդը, Թիֆլիսի ամբողջ հոգևորականութիւնը և Ներսիսեան դպրոցի երգեցիկ խումբը բազմաթիւ ժողովրդի ուղեկցութեամբ առանձին շքով և քաղցրաձայն շարականով Վեհափառ Հայրապետին եկեղեցի բերին:

Հինգշաբթի օրը Նորին Վեհափառութիւնը հոգևորականներին և Ներսիսեան դպրոցի ուսուցիչներին ընդունելուց յետոյ բոլոր հոգևորականների առաջնորդութեամբ իջաւ եկեղեցի, ուր հանդիսաւոր պատարագ տեղի ունեցաւ: Պատարագիչն էր արժ. Գէորգ վարդապետ Երի-

---

ՖԷՅԼԻԵՏՈՆ

ԳԱՂՏՆԻ ԿՂԶԻ

Դէպի անտառների պետութիւնը իմ կատարած ակամայ ճանապարհորդութեան յիշողութիւններից:

—

Չգիտեմ, ընթերցող, յիշո՞ւմ էք իմ պատմածներս անտառների պետութեան մասին թէ ոչ (տես. «Նոր-Դար» № 1): Եթէ յիշում էք կը ցանկամ բոլորից էլ 200,000 ր. այս տարի ստանել, իսկ եթէ ոչ, ó, այն ժամանակ... այն ժամանակ մեր կոմսութիւնը ձեզ վրայ նեղացած կը լինի, իսկ այդ ձեզ համար լաւ չէ: Այս անգամ ուզում եմ պատմել իմ միւս այցելութիւնները:

Կէս օրից յետոյ, երբ ես կարդում էի տեղական մի լրագիր, մէկ էլ լսեմ որ զանգը քաշում են: Մտաւ ծառան Խօզը և տուեց ինձ մի այցետոմս: Վերցրի, բարեկամ Աղուէսն է: Հրամայեցի որ խակոյն ներս ընդունեն: Մի հինգ րոպէից յետոյ, ներս մտաւ բարեկամս, փրակ հագած, շապկլեակը ձեռին, բեխերը ոլորած, կոկուած և անուշահոտ իւղերով սրսկուած, այնպէս որ նրանից անտանելի հոտ էր բուրում:

—Բարև, բարեկամ, ինչ կայ, որ այսօր այդպէս զարդարուել ես, հարցրի ես:

—Չի կարելի այլ կերպ, պատասխանեց Աղուէսը, եթէ այլ կերպ հագնուեմ, ոչ ոք լսելս չի նայիլ: Վերջապէս մենք այսօր պիտի գնանք մեր հարուստ քաղաքացիների մէկի տունը, ուր ես ամենամտերիմներից մէկն եմ:

—Լաւ, շատ ուրախ կը լինեմ, ասացի ես արագ արագ շորերս հագնելով:

Դուրս ելնելով տանից, մենք նստեցինք կառք, որ լծուած էր մի զոյգ առոյգ կրիաներով, իսկ կառապանն էր Ոզնին, որը խոստովանիք լինի, շատ քէֆումն էր և նստած տեղը օր օր էր անում:

Կառքը գնում էր շատ արագ, այնպէս որ դժուարանում էի շունչ քաշել: Վերջապէս նա կանգնեց մի հարուստ տան առջև:

Վայր իջնելով, Աղուէսը սկսեց բարձրանալ սանդուխքներով. ես հետևում էի նրան: Մտանք մի զարդարուած դահլիճ: Այդտեղ բազկաթոռի վրայ, նստած էր մեծապատիւ պ. Գոմէշը, տխուր դէմքով: Աղուէսն ինձ ներկայացրեց նրան և մենք կարճ միջոցում բարեկամացանք:

—Բայց ինչու էք դուք այսպէս տխուր, հարցրեց Աղուէսը:

—Ա՜խ, սիրելիներս, դուք չգիտէք ինչքան ինձ վշտացնում է անպիտան ղաւակս: Ամբողջ օրերով կորած է լինում, կամ քէֆեր է անում, կամ թղթախաղով է պարապում, կամ թէ օրիորդների յետևից է թրև գալիս: Այսօր բերին նրա 1000 ր. մուրհակը, ինչ անէի, պիտի վճարէի: Ահա, այդպէս իմ դառն աշխատածը գնում է, սիրտս հալւում է: Ախ, երբ պիտի մահն ինձ այս բոլոր վշտերից...

Այստեղ ազնուազէմ Գոմէշը սկսեց այնպիսի յորդ արցունքներ թափել, որ յատակը լիճ դառաւ: Աղախինները վազեցին վեդրոներ բերին, իսկ ես ու Աղուէսը շտապեցինք կրկնակօշիկները հագնել, որպէս զի խարրուխ... ոսկրացաւ չ'ստանանք. ընդունելով այդ նախազգուշութիւնը, մենք սկսեցինք մխիթարել պ. Գոմէշին:

—Դուք չգիտէք ինչեր եմ քաշել այդ աշխատելու համար, շարունակեց նա դառն ձայնով, որքան վիրաւորանք, անեծքներ եմ ընդունել, որքան թուք ու մուր եմ ստացել, իսկ այժմ, պիտի այդ բոլորը փչանայ: Գնանք, ես ցոյց տամ ձեզ այն պատուիրանները, որ թողել էր ինձ իմ երջանկայիշատակ հայրս, բայց չէր թողել ոչ մի սև կոպէկ:

Նա վերկացաւ և առաջնորդեց մեզ դէպի մի զարդարած սենեակ: Այդտեղ պատից կախուած էին պ. Գոմէշի հօր ու մօր պատկերները: Ձախ կողմում կար մի մարմարեայ տախտակ, որի վրայ ոսկէ տառերով փորագրուած էին հետևեալ անմահ պատուիրանները.

10 ՊԱՏՈՒԻՐԱՆՔ

1) Սիրիր Ոսկին, նրա կին արծաթը և նրանց հարազատ զաւակ Թղթադրամը, որպէս անձդ քո:

2) Սողա ուժեղների ոտների տակ, որպէս զի վեր բարձրանաս:

3) Ցափշտակիր ինչ որ կարող ես, իսկ եթէ բանը բացուելու վրայ լինի, մի բան բարեգործութիւն տուր, որ այդպիսով խափանես:

4) Նախանձիր ու զրպարտիր ուրիշին և քո գլուխը միշտ գովիր որ առաջ գնաս:

5) Սուտ էլ վկայիր, եթէ շահդ կը պահանջի:

6) Ապրանքը նաղդ ծախիր, լրագիրը նիսիա ստացիր:

7) Ձուտ շուտ սնանկացիր և մանէթին 20 կ. տալով բարիշիր:

8) Կիրակի օրերը խանութդ չը կողպես, աշխատիր Զատկին էլ առուտուր անես:

9) Սատկելուցդ յետոյ ազքատներին բան չը կտակես, որ ձրիակերութիւն չը սովորեն:

10) Պաշտիր անձդ քո, ամենից շատ և ամենից առաւել:

—Երդւում եմ Մամոնայի և Բեհեզզեբուղի անունով, որ սրբութեամբ կատարել եմ այդ պատուիրանքները և դրանց շնորհիւ փող դիզել: Գողերին տուել եմ և եթէ պատահել է երբ և իցէ թմանք ու զրիչ գործածեմ, այդ էլ մուրհակներ ստորագրելու համար:

Խիղճս գալիս էր այդ վեհանձն արարածը: Նրա պատկառելի կերպարանքը մարդուս գրաւում էր, իսկ նրա վիշտը սիրտ էր մաշում:

Մենք վերադարձանք դահլիճը: Այդտեղ նստած էր տիկին Գոմէշը:

—Ուր էիր կորել, յարձակուեց նա իւր ամուսնու վրայ, այսօր ես ստացայ նորաձև զգեստների շաբաթաթերթը, այստեղ մի դէկոլտէ հագուստ կայ, պիտի անպատճառ կարել տամ, դերձակուհին ասեց, որ այդ ինձ շատ կը սազի: Դէ տուր 500 ր. շուտ, թէ չէ խանութներդ կը կողպեն:

Դողդողալով հանեց պ. Գոմէշը պահանջուած գումարը և տուաւ իւր անզուգական ամուսնուն:

—Տեսնում էք, ասաց նա, երբ կինը հեռացաւ, ինձ ողջ-ողջ ուզում են սպանել, 400 դէբիա ունի, 137 շլեապ, էլի ասում է թէ տկլոր եմ մնացել: Ա՜խ, ես կորած եմ...

—Գնանք, ականջումս փսփսաց Աղուէսը, սիրտ չկայ դիմանալու:

Մենք կամաց դուրս գնացինք թողնելով յարգելի Գոմէշին գլուխը խոնարհած և խոր մտածմունքների մէջ ընկղմուած:

—Կուզես գնանք ժողովարանը, ասաց Աղուէսը. մի քիչ հանգստանանք:

—Շատ լաւ կը լինի, ասացի ես:

Մի կէս ժամից յետոյ մենք ժողովարանի սանդուխքներով վեր էինք բարձրանում: Ներս մտնելով դահլիճը, աչքերըս, ինչպէս ասում են, «ծիլիվլիլ» արաւ: Ֆրակներ, սիւրտուկներ, դէկոլտէներ, թանկագին գոհարներ, ամենը շլացրին ինձ: Մենք նստեցինք երկու բազկաթոռի վրայ, այնտեղ, ուր աւելի շատ ժողովուրդ էր պտտում:

ցեանը, որը «Հայր մեր»-ից առաջ օրուայ տօնի առիթով մի գեղեցիկ և իմաստալից քարոզ խօսեց: Նշանաբանը Յիսուսի այն խօսքերն էին, թէ «կանանց ծնունդների մէջ Յովհաննէսից մեծը չկայ, բայց մանուկ մի յարքայութեան երկնից մեծ է քան զնա»: Այս նշանաբանն ընդարձակելով, արժ. հայրը բացատրեց, որ մարդուս իսկական մեծութիւնը չի կայանում հարստութեան, մեծութեան, իշխանութեան ու տիտղոսների մէջ, այլ աւետարանական առաքինութեան մէջ, այսինքն այն բարեգործութեան, եղբայրասիրութեան, խաղաղասիրութեան և սիրոյ մէջ, որ Յիսուսը քարոզեց և գործով կատարեց: Արժ. հայրն ասաց, թէ Յիսուս մարդուս մեծութիւնն աչնպիսի սահմանների մէջ է դրել, որ ամեն աստիճանի, ամեն կարգի ու դասի անհատ էլ կարող է հասնել այդ մեծութեան: «Մարդ որքան շատերի համար ապրի, այնքան աւելի մեծ կըկոչուի և որքան քիչերի համար ապրի, այնքան աւելի փոքր կըկոչուի. իսկ նրանք, որոնք միայն իրենց համար են ապրում, կենդանի մեռած են, ցամաք մարդիկ են, ամենէն փոքրն են»:

Քարոզը վերջացրեց նրանով, որ ազգիս ներկայ Հայրապետը իւր մանկութեան օրերից մինչև Հայրապետական գահը քրիստոնէական այդ մեծութեան մարմնացումն է եղել:

Հայր Երիցեանը խօսում է անպաճոյճ, հեռու է ատճկահայերի շատախօսութիւնից, խօսում է շատ սահուն և տրամաբանօրէն. իսկ այդ օրուայ քարոզը բովանդակութեան կողմից էլ իմաստալից էր: Թիֆլիսի հայ հասարակութիւնն այդպիսի քարոզներ քիչ կըլինի լսած:

Պատարագից յետոյ եկեղեցում Հայրապետական մաղթանք կատարուեց, որից յետոյ Վեհափառը բարձրացաւ վեհարան, ուր շտապում էին շնորհաւորելու շատ այցելուներ և զանազան հաստատութիւնների ներկայացուցիչներ:

Ժամը 2-ին Նորին Օծութեանն այցելեցին Կովկասի կառավարչապետ իշխ. Գ. Ս. Գոլիցինը, Թիֆլիսի նահանգապետ պ. Բիկովը, քաղաքագլխի պաշտօնակատար պ. Իւանենկօն, Թիֆլիսի ոստիկանապետ պ. Մասլիցկին, ս. Էջմիածնի սինոդի պրոկուրոր պ. Կանչելին և ուրիշ պաշտօնական անձինք:

Երեկոյեան եկեղեցու բակում լուսավառութիւն կար:

ԿՈՎԿԱՍԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻ Պ. ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ՀԱՅՈՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

—

«Կաւկազ» լրագիրն ընդարձակ տեղեկութիւններ է քաղում Կով. ուս. շրջանի պ. հոգաբարձուի՝ իւր շրջանի դպրոցների դրութեան մասին հրատարակած տեղեկագրից, որ վերաբերում է 1896 թ.

Տեղեկագրի՝ հայոց դպրոցներին վերաբերեալ մասը հետևեալն է:

Հայոց եկեղեցական-ծխական դպրոցների թիւը 1896 թ. նշանաւոր չափով քչացաւ. 240 դպրոցից մնաց միայն 28-ը: Դրա պատճառը հետևեալն է:

1884 թուի փետրուարի 16-ի Բարձրագոյն հաստատուած կանոնների հիման վրայ եկեղեցական-ծխական անուանւում են տարրական մի և երկդասեան այն ուսումնարանները, որոնք գանւում են հայոց եկեղեցիներին և վանքերին կից և պահպանւում են կամ բացառապէս եկեղեցական և վանքական գումարներով, կամ ծխականների օժանդակութեամբ: Մինչդեռ դեռևս 1894 թ. նկատուած էր, որ Կովկասում հայոց շատ դպրոցներ, որոնց հայ հոգևորականութիւնը «եկեղեցական» էր անուանում, պահպանւում էին բացառապէս գիւղական համայնքների միջոցներով, համախօսականների հիման վրայ, որոնք կազմւում էին առանց մարմնաւոր իշխանութեան գիտութեան և որոնք պատշաճաւոր կերպով հաստատուած չէին լինում: Երևաց նմանապէս, որ այդ դպրոցների համար հաւաքուող փողերը ժողովւում էին տուրքերի հետ միասին և աւելի խստութեամբ, քան թէ տուրքերը: Հաւաքուած փողերը ծախսւում էին, առանց իշխանութեան կոնտրոլի, հասարակութիւնից ընտրուած անձերի միջոցով, որոնք «հոգաբարձու» էին անուանում իրենց: Այն հանգամանքը, որ ամբողջ հասարակութիւններ (որոնց մէջ յաճախ լինում են և ոչ հայոց եկեղեցու ծխականներ) պարտաւոր էին կացուցում փող տալ բացառապէս հայ եկեղեցական դպրոցների համար, խիստ վնասակար ազդեցութիւն էր գործում ժողովրդական կրթութեան գործի զարգացման վրայ, որովհետև այդ հասարակութիւններին զրկում էր ամեն դաւանութեանց երեխաների համար ընդհանուր հիմամբ սովորական տարրական դպրոցներ բանալու հնարաւորութիւնից:

Այս բոլորն ի նկատի առած, Կովկասի պ. Կառավարչապետը 1894 թ. յունիսին երկրի նահանգապետներին և շրջանների կառավարիչներին առաջարկեց, որ յայտնի կացուցանեն, թէ ինչ աղբիւրներից են պահպանւում հայոց եկեղեցական դպրոցները, և միջոցներ ձեռք առնեն թոյլ չտալու, որ եկեղեցական կոչուեն այն ուսումնարանները, որոնք չեն համապատասխանում վերոյիշեալ Բարձրագոյն հրամանի պահանջներին:

Ստացուած տեղեկութիւնների հիման վրայ կազմուեց այն ուսումնարանների ցուցակը, որոնք անկանոն կերպով էին կոչւում եկեղեցական և որոնք պէտք է ենթարկուէին ուսումնարանական վարչութեան իրաւասութեանը: 190 դպրոցից այդ ցուցակը մուծուեց 168-ը, այսինքն երևաց, որ միայն 22 ուսումնարան է գոհացում տալիս Բարձրագոյն հրամանի պահանջներին:

1895 թ. դեկտեմբերի 8-ին պ. Կառավարչապետն այդ ցուցակն ուղարկեց դպրոցական շրջանի հոգաբարձուին, առաջարկելով, որ նա կարգադրութիւն անի յիշեալ 168 հայ ուսումնարաններն անյապաղ ընդունելու դպրոցական իշխանութեան ձեռքը, և միևնոյն ժամանակ խնդրեց ամենայն հայոց Կաթողիկոսին, որ հայ հոգևորականութեանը կարգադրի յիշեալ դպրոցները անյապաղ դպրոցական իշխանութեանը յանձնելու:

1896 թ. սկզբին ձեռնարկուեց այդ կարգադրութեան իրագործմանը. ժողովրդական դպրոցների վերատեսուչները, տեղական վարչութեան կամ ոստիկանութեան պաշտօնեաների ուղեկցութեամբ, մտնում էին ուսումնարանները, առաջարկում էին դպրոցների տեսուչներին և հոգաբարձուներին պ. Կառավարչապետի յիշեալ կարգադրութիւնը և պահանջում էին ուսումնարաններն անյապաղ յանձնել դպրոցական տեղական վարչութեանց ձեռքը:

Դժբաղդաբար,—կարդում ենք «Կաւկազ»-ի մէջ,—ոչ մի ուսումնարան չյանձնուեց. դպրոցների վարիչները հրաժարուեցին իրենց առաջադրուած պահանջներին հնազանդուելուց, պատճառաբանելով, թէ այդ բանի համար իրենց հոգևոր բարձր իշխանութիւնից կարգադրութիւն չունին: Ուստի և այդ ուսումնարանները, որովհետև չյանձնուեցան, տեղական իշխանութեանց կարգադրութեամբ փակուեցին, իսկ հայ հոգևորականութեան իրաւասութեան տակ անդեկավարի տարուայ վերջում մնաց օրէնքի պահանջներին համապատասխանող 28 դպրոց (նոր բացուածների հետ միասին):

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՆԿՈՒՄԸ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ

—

I.

Վերջին ժամանակներս ֆրանսիական լրագրութեան մէջ երևան եկած կաշառակերութեան, շանթաժի և պոռնկագրութեան քամենցուցիչ պէպքերը մի կատարեալ փոթորիկ են յարուցել Ֆրանսիայում:

Լուրջ մամուլի ամենատարած օրգաններից մէկը, «Revue politique et litteraire» շաբաթաթերթը, ինչպէս արդէն հաղորդել էինք անցեալում, ֆրանսիական լրագրութեան այդ անկման մասին ամենալաւ գրողների կարծիքն էր հարցրել:

Յարդ յիշեալ շաբաթաթերթը ստացել և տպագրել է Էմիլ Զոլայի, Լըրուա Բոլիյօի, Ժիւլ Կազի, Լիսիեն Մարկի, Ժան Կրիւպպի, Ժորժ Ռենարի և այլոց կարծիքները:

Լ. Ե. Օբոլենսկին «Օդեսսկի Լիստոկ»-ի մէջ ծանօթացնում է այդ հետաքրքրական կարծիքների հետ:

Պէտք է նախապէս նկատել,—ասում է պ. Օբոլենսկին,—որ ֆրանսիական մամուլը կատարելապէս ազատ է. իսկապէս նա աւելի քան ազատ է. ֆրանսիական մամուլն օրէնքից դուրս է, այսինքն գրեթէ հնարաւորութիւն չկայ մինչև անգամ դատ բանալու նրա դէմ:

Եւ ահա այդ դրութիւնն ամենից առաջ այն կարծիքն է առաջ բերել հասարակութեան մէջ, թէ ֆրանսիական մամուլն ընկել է նրա համար, որ նա այդքան ազատ է:

Սակայն ֆրանսիական գրականութեան ամենալաւ ներկայացուցիչները, որոնք ցարդ յայտնել են իրենց կարծիքները, մերժում են այդ ենթադրութիւնը, թէև նրանցից մի քանիսը պահանջում են, որ, առանց մամուլի ազատութիւնը խանգարելու, լրագրութիւնը դրուի պետութեան միւս քաղաքացիների համար գոյութիւն ունեցող օրէնքների շրջանակի մէջ:

Սակայն տեսնենք, թէ ինչ կարծիքներ են յայտնում ֆրանսիական գրականութեան ամենալաւ ներկայացուցիչները:

Լըրուա Բոլիյօն մատնանիշ է լինում այն իրողութեան վրայ, որ ֆրանսիական մամուլը—բայց, գուցէ, երեքչորս լրագրից ընկել է խիստ: Կաշառակերութիւնը այսպէս կոչուած publicité-ի ձևով՝ սովորութիւն է դարձել:

Բայց ինչ բան է publicité-ն: Դա «յայտարարութիւն» չէ այն ձևով, ինչ ձևով, որ դա գոյութիւն ունի հայոց, ռուսաց, անգլիական, ամերիկական և այլ լրագրութեանց մէջ: Մեր, ինչպէս և յիշեալ լրագրութեանց մէջ «յայտարարութիւնների» համար առանձին տեղ է յատկացւում և ոչոքից գաղտնի չէ, որ լրագրի տէրը փող է վերցնում այդ «յայտարարութիւնների» տպագրութեան համար, որոնց համար խմբագրութիւնը պատասխանատու չէ:

Բոլորովին ուրիշ բան է «publicité»-ն: Դա ռեկլամ է յօդուածների ֆէյլետոնների, առաջնորդողների ձևով և այլն: Ընթերցողը չգիտէ, որ այդ յօդուածների համար խմբագրութիւնը փող է վերցրել այս և այն մարդու անձնական շահերին ծառայելու համար: Հասարակութիւնն այդպիսով խաբւում է. նրան տալիս են կարդալու ռեկլամ՝ իբրև լրագրի խմբագրութեան անկեղծ համոզմունք:

Լըրուա Բոլիյոն, շարունակելով իւր կարծիքը, ասում է, որ ֆրանսիական մամուլի կաշառակերութիւնն ու պոռնկագրութիւնը կախուած է, գլխաւորապէս, նրա աղքատութիւնից, իսկ նրա աղքատութիւնը, իւր հերթում, կախուած է լրագրների շատութիւնից: Եւ իւր այդ միտքն ապացուցանելու համար, նա մատնանիշ է լինում անգլիական մամուլի վրայ, որը, նրա կարծիքով, աղնիւ է նրա համար, որովհետև հարուստ է:

Պ. Օբոլենսկին հակառակ է այդ մտքին. նա ասում է, որ անգլիական մամուլը հարուստ է նրա համար, որ հասարակութիւնը, գիտենալով նրա անկայման ազնուութիւնը, հաւատում է նրան, ուստի և կարդում է: Մինչդեռ ֆրանսիական մամուլի աղքատութիւնը (դրամական) կախուած է հէնց այն բանից, որ նրան ոչ ոք չի հաւատում, ուստի և ոչ ոք չի կարդում:

Ի հարկէ, լրագրի համար բաւական չէ, որ նա միայն ազնիւ լինի, հասարակութեան մէջ տարածուելու համար: Հարկաւոր են և տաղանդներ, վարժուած յօդուածներ, հարուստ բովանդակութիւն և այլն: Եթէ այս բոլոր պայմանները միացած լինեն իրար հետ, ազնիւ լրագիրը միշտ կըյաղթի անազնիւ լրագրին. չէ որ հասարակութիւնը լրագրից ճիշտ լուրեր է պահանջում, անկեղծ համոզմունքներ և փող չի վճարիլ ստութեան, զրպարտութեան և հայհոյանքների համար: Այո, հասարակութիւնը չի կամենում, որ խաբեն իրեն. ստախօսների և խաբեբաների

—Այդ չաղ, գեղեցիկ կօղը ով է, հարցրի ես:

—Այս տիկինը պատկանում է թեթևամիտ կանանց դասակարգին և այդ ամենքը գիտեն: Ասում են երբ նա կորսէտը հագնում է, երկու համալ եղներ է կանչում, թոկերից քաշեն, որպէսզի մէջքը բարակ երևայ: Հէ՜, հէ՜, հէ՜, ծիծաղեց Աղուէսը, այդպիսիները շատ կան:

—Բայց այս Ուղտն ով է, որ այդպէս զուռզ հայեացք ունի:

—Այդ էլ մի քանի կեղծիքների մէջ նկատուած անձնաւորութիւն է, սակայն նա ազնիւ մարդ է: Իսկ դու նայիր այն Աքաղաղին, որը այնպէս հպարտ անցնում է, նա, կար ժամանակ, ուաղակների թալանածն էր քարտակում: Ահա այն Հաւը, որ անցնում է, նրա սիրուհին է. երբ նրանք միմեանց պատահում են, շատ քաղաքավարի բարևում են, սակս միայն ծանօթ են և ուրիշ ոչինչ...

Ես շատ ուրախ էի որ վերջապէս ընկայ ժողովարան, այսինքն՝ ընտիր հասարակութեան մէջ: Ես ինձ շատ երջանիկ էի զգում:

—Աղուէս ջան, ասացի ես, աղաչում եմ, ծանօթացրու ինձ այդ պարոնների հետ:

—Օ՜, այդ դժուար է, ասաց Աղուէսը, որովհետև նրանք իրենց շատ ծանր են պահում. յամենայն դէպս, ես կաշխատեմ ծանօթացնել:

—Զարմանալի է, ասացի ես, որ այստեղ 1000 անասունից աւելի կըլինի, բայց աղաւնիներ չեմ տեսնում:

—Կան, պատասխանեց արհամարհական ձայնով Աղուէսը, երեք չորս հոգի ընդամենը: Մէկը՝ գրող է, միւսը—ուսուցիչ, երրորդը—քարոզիչ: Ամենքն էլ դարդակ ջիբերով. նրանց այստեղ ոչ ոք տեսնել չի ուզում:

Տեղներիցս վեր կենալով, անցանք դահլիճին կից մի ուրիշ սենեակ: Այնտեղ հաւաքուած էին բաւականին կենդանիներ և, տաք տաք մի ինչ որ բանի մասին վիճաբանում էին: Յանկարծ ինձ մօտեցաւ մի օրիորդ—Բու—Ծխախոտը կառուցումը, և զարմացած նայելով վրաս հարցրեց.

—Դուք ազատամիտ էք, թէ խաւարամիտ:

Ամենքն աչքերը դարձրել էին դէպի ինձ:

—Գլուխս բան չի կտրում ձեր ասածներից, օրիորդ, պատասխանեցի ես:

Օ՜, որքան դուք վայրենի էք, պատասխանեց օրիորդ Բուն, ծխախոտի ծուխը երեսիս փչելով: Միթէ չգիտէք, որ մեզ մօտ երկու կուսակցութիւն կայ, մէկը ազատամիտ, որը մենք ենք կազմում, իսկ երկրորդը խաւարամիտ: Դուք որին էք պատկանում:

—Ոչ մէկին, պատասխանեցի ես, ով որ մի լաւ բան կասի, նրան էլ կըլսեմ առանց հարցնելու, թէ այդ ով ասաց:

—Օ՜, խաւարամիտ, խաւարամիտ, ճճաց ազատամիտ օր. Բուն:

—Յետադէ՜մ, բղաւեց պ. Արջը:

—Եղուի՜դ, փչշաց տիկին Օձը և ուշաթափ եղաւ:

Իսկոյն կանչեցին հրշէջներին և ջրհաններով ահագին քանակութեամբ գլխին ջուր ածելով, ուշքի բերին.

Ես բոլորովին խելքս կորցրել էի, չը գիտէի ինչ անեմ և ինչ ասեմ: Խելքիս կտրածը ասացի, բայց տեսայ որ այդ երկիւղալի է: Պարոնայք Արջը, Գոմէշը և Ուղտը, բարկութիւնից աչքները արիւնով լցրել էին. Կեանքս վտանգի մէջ էր:

—Պարոնայք, խօսք բացեց Աղուէս բարեկամս, այս իմ ընկերս է և ես նրան ամենից լաւ եմ ճանաչում: Սա մի քիչ յիմար է և ապուշ: Մեծանալով խաւար շրջանում, սա կորցրել է վատ յատկութիւններ, բայց և այնպէս սրան ուղղելը դժուար չէ:

—Թող փորձի հակառակել, ցեխի մէջ կխեղդեմ, խռռաց Կոկորդիլոսը:

—Խնդրում եմ ների՛ք իմ սխալմունքներս, ես խաւարամիտ եմ, ուստի պատրաստ եմ ազատամիտ դառնալ:

—Շատ ուրախ ենք, շատ լաւ կլինի, լսուեցին ամեն կողմից:

—Այժմս պիտի երդուես, որ մեզ առանց քննադատելու, առանց կասկածանքի պիտի հետևես, ասաց մի ծեր Կապիկ:

—Պատրաստ եմ ձեր բոլոր հրամանները կատարելու, ասացի ես.

Ծեր կապիկը նստեց բազկաթոռի վրայ, իսկ ինձ չոքեցրին նրա առջևը:

—Դէ՜ ինչ որ ասեմ կ'կրկնես, այժմեանից դու պիտի յարգես պ. Թութակից դասեր վերցնես, սկսեց Կապիկը:—Ասա երդւում եմ, ս. Ոչխարի գլուխը, որ ես կ'հետևեմ ազատամիտ կոչուող կուսակցութեան և նրա բոլոր դաւանած ու քարոզածը կը ընդունեմ այնպայման: Եթէ պատահի նրանց կողմից մի որ և է ստոր, զրպարտութիւն դուրս գայ, պարտաւոր եմ այդ բոլորը գովել փառաւորել: Նրանց բերնից դուրս եկածները, պիտի անգիր սովորեմ և ամեն տեղ կրկնեմ, համաձայն այն կանոնների, որ ինձ պիտի սովորեցնէ պ. Թութակը: Եթէ նրանց միտքը չհասկանամ էլ, պարտաւոր եմ աւելի եռանդուն պաշտպանել: Այսուհետև սուրբ պարտքս պիտի լինի՝ մեր բոլոր կուսակիցներին երկրպագել, իսկ նրանց պարագլուխների պատկերները տանս կախելով, օրական 25 անգամ առաջները ծունր դնել:—Ծունր չոքած՝ այդ բոլորը ես կրկնում էի, ինչպէս մեր երկրում կրկնում են մարդիկ քահանայի ասածները խոստովանքի ժամանակ.—Այս մեր մասին էր, ասեց Կապիկը, այժմս հակառակ կողմի մասին:—Ասա երդւում եմ ս. Այծի միրուքովը, որ պիտի ատեմ, հայհոյեմ նրանց, որոնց ես պիտի խաւարամիտ անուանեմ, ինքս էլ չիմանալով թէ ինչու համար: Եթէ նրանց գրածները ձեռս վերցնեմ ձեռներս չորանան, եթէ նրանց գրածները կարդամ—աչքերս կուրանան. Պարտաւոր եմ ծաղրել ու պախարակել նրանց ասածները, եթէ չիմանամ, շատ անգամ, թէ բանը ինչումն է: Եթէ նրանցից մէկը խելօք բան ասի, պիտի այդ յիմար անուանեմ, եթէ ճշմարտութիւն ասի—պիտի ստութիւն անուանեմ: Պիտի թշնամի լինեմ բոլոր այն անձանց, որոնք մեր կուսակցութեանը չեն պատկանում, ինչքան էլ որ նրանք առաքինի լինեն: Ես վերջապէս պարտաւոր եմ զնել հայհոյանքների մի բառարան, ուր 3 միլլիօն ընտիր հայհոյանքներ կան, այդ բոլորը անգիր սովորեմ, և խօսած ժամանակը ամեն մի խօսքի հետ երեք հայհոյանք գործածեմ: Ամենայն հնազանդութեամբ այդ խօսքերն էլ կրկնեցի:—Ես վերջացրի, ասաց Կապիկը տեղից վեր կենալով, այժմս դուք ազատամիտ էք:

Ես յիրաւի հէնց որ տեղիցս վեր կացայ, զգացի որ գլխումս տգատ տեղ այժմս շատ կայ և ես դարձայ այդպիսով ազատամիտ կամ մարդից ազատ:

Ամենքը մօտեցան ինձ և շնորհաւորեցին: Յետոյ երկու Բու օրիորդներ, բերին ½ արշինանոց մի դեղին զատկ, որի վրայ փոքրիկ զանգակներ էին կարուած և սև տառերով տպուած էր «առաջադիմութիւն եւ ազատութիւն մտքի ու խղճմտանքի»: Այդ գլխարկը դրին գլխիս:

Կամս Դէլա Ջէյրանիերի:

յաջողութիւնը միշտ ժամանակաւոր է լինում։

Բայց Լըբուա Բոլիյոն ինչ միջոցներ է առաջարկում իւր հայրենի մամուլն անկումից փրկելու համար։ Նա հակառակ է մամուլը կառավարութեան կողմից ճնշելուն, բայց կոչում է անում գրականութեան բոլոր լաւագոյն ներկայացուցիչներին, «ընտրեալներին», աղաչելով որ նրանք մի «պաշտպանութիւն» կազմեն, որը մի անանցանելի և որոշ սահման դնէր ամեն կուսակցութեանց ազնիւ գրողների և կաշառուող, պոռնկագիր մրոտողների միջև։ Պէտք է ամեն տեղ քարոզել, —ասում է նա,—որ ոչ ոք չմօտենայ այդ մերժուածներին, ոչ ոք ոչ մի յարաբերութիւն չունենայ այդ պոռնկագրողների հետ, և այն ժամանակ չարիքն ինքնըստինքեան կը վերանայ։

Եթէ յիշում են ընթերցողները, «Նոր-Դար»-ը տարիներ առաջ արդէն առաջարկել է այդ միտքը հայ մամուլի համար, որի մէջ պոռնկագրողներն արդէն յայտնի են յականէ յանուանէ...

«Նոր-Դար»-ի սովորական բաժանորդներից նրանք, որոնք դեռ բաժանորդ չեն գրուել, բայց ցանկանում են անընդհատ ստանալ «Նոր-Դար»-ը և ներկայ տարին, թող շտապեն բաժանորդ գրուել, հակառակ դէպքում փոստատարի մէկից դադարեցնելու ենք թերթի առաքումը։

Նոյնը ծանուցանում ենք Եւրոպա և այլ հեռաւոր երկրներում «Նոր-Դար» ստացողներին։ Եթէ կամենում են «Նոր-Դար»-ը ստանալ պէտք է շտապեն բաժանորդ գրուել ուղարկելով իրենց մանրամասն հասցէն, պարզ գրած այն լեզուով ինչ երկրում բնակւում են իրենք։

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Բաքուից մի յատուկ պատգամաւորութիւն է եկել Թիֆլիս Վեհափառ Հայրապետին Բաքու հրաւիրելու։ Պատգամաւորութեան անդամներն են՝ պ.պ. Բ. Դոլուխանեան, Ա. Ծատուրեան, Գ. Ասլանեան և Թումանեանները։

—

Այժմ վերջնականապէս որոշուած է, որ Կովկասի կառավարչապետ իշխան Գ. Ս. Գալիցինը Պետերբուրգ մեկնում է փետրուարի 7-ին։

—

Արտասահմանի թերթերը պնդում են, որ սուլթանը իբր թէ որոշել է հետևեալ զիջումներն անել հայերին միանուագ 100,000 ոսկի տալ պատրիարքին բարեգործական նպատակով և ազատութիւն շնորհել բռնաբարուած հայերին, թոյլ տալով, որ նրանք ազատ կերպով իրենց համար բնակութեան տեղ ընտրեն։

—

Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի յունուարի 15-ի նիստին քաղաքագլխի պաշտօնակատար պ. Իւանենկոն յայտնեց, որ ինքն, իբրև քաղաքային վարչութեան ներկայացուցիչ, անկարող եղաւ յունուարի 11-ին ներկայ լինել Հերակլ II թագաւորի համար Սիոնի տաճարում կատարուած հոգեհանգստին, և յայտնեց, որ քաղաքային վարչութիւնը շուտով մի զեկուցում կը ներկայացնէ խորհրդին, թէ ինչ կերպ քաղաքը կը յարգի հանգուցեալ թագաւորի յիշատակը նրա թաղման օրը, փետրուարի 25-ին։

—

«Նով. Օբ.»-ին Բաքուից հեռագրում են, որ յունուարի 15-ի գիշերը հրդեհ է ընկել տեղւոյն կոնտրոլի պալատում. այրուել են 1896 և 1897 թուականների գործերը. արխիւի մեծ մասը ոչնչացած է։

—

Յունուարի 14-ին Սև քաղաքում հրդեհ է ընկել Մոտա-Նաչլեի նաւթի գործարանները։ Հեռագիրը հաղորդում է, որ սարսափելի բոցը լուսաւորում է Բաքուն։ Արդէն այրուած է 500,000 պուդ նաւթ պարունակող երկու աւազան։ Կան և մարդկային զոհեր։

—

Յունուարի 15-ին տեղի ունեցաւ «Թիֆլիսի ժողովարանի» անդամների ընդհանուր ժողով։ Աւագների խորհուրդը առաջարկեց ժողովին հաստատել 1898 թ. նախահաշիւը և 1897 թ. հաշիւը քննելու համար ընտրել վերստուգող յանձնաժողով։ Մի քանի նկատողութիւններից յետոյ, ժողովն ընդունեց նախահաշիւը և հաշուի համար ընտրեց երեք հոգուց բաղկացած վերստուգող յանձնաժողով։ Այնուհետև տեղի ունեցաւ աւագների ընտրութիւն. ինն հոգու տեղ այդ ժողովում ընտրուեցան 5 հոգի, որոնք են՝ իշխ. Ն. Արղութեան-Երկայնաբազուկ, ինժ. Ն. Գրիգորեան, ինժ. Ա. Բաբեան, ինժ. Գ. Ալիխանեան և Սահակեան։ Վերջն սկսեցին ուտել և խմել։

—

Յունուարի 16-ին Թիֆլիսի գերմանական գաղութը տօնեց Վիլհելմ կայսրի ծննդեան օրը, որի առթիւ ճաշ էր պատրաստել «գերմանական կլուբում»։

—

Օլթիի գաւառապետ զնդապետ Դրաշէը նշանակուած է Կարսի գաւառապետ։

—

Ճանապարհները ձիւն հիւսերով փակուած լինելու պատճառով, յունուարի 15-ին և 16-ին Թիֆլիսում չստացուեց Ռուսիայի պոստը։

—

Մենք ստացել ենք «Արաքս» գրական և գեղարուեստական պատկերազարդ հանդէսի 1897 թ. Բ. գիրքը։ Ինչպէս նախորդ տարիների գրքերը, նոյնպէս և այս գիրքը գլխաւորապէս նուիրուած է ազգային նիւթերի։ Իրենց վերին աստիճանի մաքրութեամբ և նրբութեամբ առանձնապէս աչքի են ընկնում պատկերները և նկարները, որոնց թիւն այս գրքում հասնում է 71-ի։ Շատ պատկերներ գունաւոր են։ «Արաքս»-ը իսկը մի գեղարուեստական հրատարակութիւն է և կարող է սեղանի զարդ լինել ամեն մի տան մէջ։

—

Մենք չհասկացանք, թէ ինչու տ. Զարէն իւր բենեֆիսի համար, որ տեղի ունեցաւ յունուարի 14-ին, ընտրել էր Էմիլ դը Ժիրարդէնի «Մի կնոջ տանջանքը» դրաման, որի մէջ նա այնպիսի դեր չունէր, որով կարողանար ցոյց տալ իւր ընդունակութիւնները, այնպէս որ նրա խաղն աննկատելի անցաւ։ Սակայն այդ պիէսի ներկայացումն ընդհանրապէս գոհացուցիչ էր օր. Խիթարեանի և պ. Ալաջեանի շնորհիւ։ Օր. Խիթարեանը նկատելի կերպով առաջադիմում է։

«Օսկան Պետրովիչը դժոխքում» վոդևիլը խիստ զուարճալի անցաւ պ. Տէր-Դաւթեանի շնորհիւ։

Չորեքշաբթի, յունուարի 21-ին նշանակուած է օր. Խիթարեանի բենեֆիսը. ներկայացնելու են «Ճիւաղներ» պիէսը, որի մէջ նա արդէն մի անգամ բեմ է դուրս եկել, և «Դալալ Ղաղօ»։

—

Մեզ խնդրում են հրատարակել հետևեալը.

Կայսրուհի Մարիա Ալէքսանդրովնայի կոյրերի խնամատար հոգաբարձութեան Կովկասի ճիւղը յայտարարում է ի գիտութիւն ընդհանրութեան, որ առ 1 դեկտ. 1897 թ. ճիւղի դրամարկղում կար 48,970 ր. 32 կ., դեկտեմբեր ամսուայ ընթացքում ծախսուած է 895 ր. 62 կ., առ 1 յուն. 1898 թ. մնում է 48,597 ր. 15 կ.։ Այդ գումարից գտնւում է 1) ընթացիկ հաշւով պետական բանկի Թիֆլիսի բաժանմունքում—9396 ր. 62 կ. 2) բանկի նոյն բաժանմունքի խնայողական դրամարկղում—1,870 ր. 7 կ., 3) տոկոսաբեր թղթերով ի պահպանութիւն նոյն տեղում—37,105 ր. 13 կ. և 4) ճիւղի դրամարկղում առանձին—225 ր. 33 կ.։

Ճիւղի ակնաբուժարանում 1897 թ. դեկտեմբեր ամսին նոր հիւանդ եկել է 302 հոգի և դրանք հին հիւանդների հետ միասին այցելել են 2,047 անգամ. միևնոյն ժամանակամիջոցում կատարուած է 41 անդամահատութիւն, որոնցից 16-ը գիշերօթիկ և 25-ը երթևեկ հիւանդների վրայ։

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ՆՈՐԱՇԷՆ գիւղից (Ղափան).—Ղափանում այս տարի սով է տիրում. ծերերը պատմում են, որ այս տարուայ պէս վատ հունձ դեռ չեն տեսել։ Ցորենի մարդանը (1 պ. 35 ֆ.) վաճառւում է 3 ր. 50—75 կ.։ Աւելացնենք և այն, որ այս տարի գիւղացիները չկարողացան ցանքս անել, որովհետև ձմեռը շատ շուտ սկսուեց։ Լսում ենք, որ մի քանի գիւղեր խնդրամատոյց են եղել կառավարութեանը օգնութիւն խնդրելով։

—

ԿՈՒՃԿԱՑԻՑ.—Անցեալ տարուայ կարանտինի ժամանակ Պինկ-Վալի պոստային կայարանի կառավարիչն իւր մարդկանց հրամայում է յարձակուել այդ կայարանով անցնող 12 աւղանցու վրայ. Հրամանը կատարւում է, աւղանցիները կողոպտւում են։ Կայարանի կառավարչի դէմ այդ բանի համար դատ բացուեց։ Գործը քննուեց այստեղ դեկտեմբերին. պոստային կայարանի կառավարիչը դատապարտուեց 6 տարուայ տաժանակիր աշխատանքների, իսկ նրա յանցակիցները, թւով 17 հոգի, դատապարտուեցին Սիբիր աքսորի։

—

ՉԱՄԴՈՒՐԱ գիւղից (Ախալքալաքի գաւառ).—Շատ գովելի է չամդուրացիների սէրը դէպի ընթերցանութիւնը ձմեռ ժամանակ։ Ըստ գիւղական սովորութեան, գիւղացիք հաւաքւում են, մի քանի «օտաներ» (սենեակ) և կարդում են զանազան գրքեր։ Պէտք է ասած, որ մեր գիւղացիների մեծ մասը հայերէն գրել կարդալ գիտէ։ Ինչպէս լսում ենք, գաւառիս մի քանի գիւղեր ևս թողնելով իրենց սովորական դատարկ զրոյցները, այժմ պարապում են ընթերցանութեամբ։ Ուրախալի երևոյթ։

—

ՎԱՉԵԱՆԻՑ (Ախալքալաքի գաւառ).—Հայաբնակ այս գիւղը, որ 200 տանից դեռ աւելի բնակիչ ունի, այսօր մնացել է առանց ժամ ու պատարագի։ Գիւղացիների և քահանայի մէջ այնպիսի սաստիկ երկպառակութիւն է ծագել, որ մինչև օրս ոչ մի գիւղում ոչ մի քաղաքում չէ տեսնուած։ Գիւղական ժողովրդի առաջ փակ են մնում եկեղեցու դռները և մկրտութեան, պսակ կամ ննջեցեալ պատահած ժամանակ նրանք մեծ դժուարութիւնների են հանդիպում։ Ժողովուրդը բազմիցս բողոքել է գրաւոր ու հարկն է, բայց այն բողոքը մնացել է «ձայն բարբառոյ յանապատի»։ Արդեօք հոգևոր իշխանութեան պարտքը չէ՞ այս գործի վրայ ուշադրութիւն դարձնելը։

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Յունուարի 4-ին գիշերուայ ժամը 11-ին, կարճատև հիւանդութիւնից յետոյ, որ տևեց միայն 4 ժամ, վախճանուեց Թեմիս Ս. Առաջնորդ գեր. Կարապետ եպիսկոպոսը, ինչպէս հեռագրով արդէն հաղորդուեց ձեզ։ Վախճանուեց սրտի պայթումից։ Հետևեալ օրը կոնսիստորեան պաշտօնապէս տեղեկութիւն տուեց հեռագրով թէ ազգիս Վեհափառ Հայրապետին, որից խնդրեց քաղաքիս հայոց եկեղեցում թաղելու թոյլտուութիւնը և թէ Էջմիածնի ս. Սինոդին, խնդրելով թաղել ս. առաջնորդին վիճակային արդիւնքներով, որովհետև հանգուցեալը ոչ մի նիւթական կարողութիւն չը թողեց մահից յետոյ։ Իւր ժամանակին կարևոր թոյլտուութիւնները ստացուեցին։

Յունուարի 6-ին, երեկոյեան ժամը 3-ին խուռն բազմութեան ներկայութեամբ հանգուցեալ Առաջնորդի մարմինը հանդիսաւոր և պատշաճաւոր կերպով փոխադրուեց եկեղեցի։ Յունուարի 8-ին հինգշաբթի օրը, նշանակուած էր թաղումը։ Առաւօտեանից ահագին բազմութիւն էր խռնուած եկեղեցում. Հայերի խանութները փակուած էին։ Ժամի 10-ին սկսուեց ս. պատարագը. պատարագին ներկայ էին քաղաքիս Ռուսաց, բողոքական և մահմետական հոգևորականութիւնը, բոլոր պաշտօնական անձինք և ահագին բազմութիւն ամեն կրօնի և ազգի պատկանեալ։

Պատարագիչն էր արժ. Յաճատ քահանան, որն և օծեց ս. Առաջնորդին։ «Հայր մեր»-ից առաջ արժ. հայրը դամբանական խօսեց։ Ս. պատարագից յետոյ հոգևորական դասը (8 քահանայ) հանդիսաւոր և պատշաճաւոր կերպով կատարեցին հանգստեան կարգերը և ապա տեղի ունեցաւ ս. Առաջնորդի թաղումը եկեղեցու գաւթում։ Թաղման հանդէսը վերջացաւ կէս օրից յետոյ ժամը 3-ին։ Թաղումից անմիջապէս յետոյ մահմետական հոգևորականութիւնը ցաւակցութիւն յայտնեց հայ հոգևորականութեանը. վերջինիս կողմից արժ. Յաճատ քահանան շնորհակալութիւն յայտնեց։

Թաղման ժամանակ մի երիտասարդ, Ս. Սարգիսբեկեան, ճառ կարդաց, որով ծանօթացրեց հանդիսականներին ս. Առաջնորդի կենսագրութեան հետ։

Թէմիս հանգուցեալ ս. Առաջնորդը թողեց անմխիթար դրութեան մէջ իւր եղբօրը և նրա ընտանեացը, որոնց հանգուցեալը իւր մօտ էր պահում կենդանութեան ժամանակ։

**

Շամախի, 8 յունուարի։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՍԽԱԲԱԴ, 4 յունուարի.—Երկար տաքերից յետոյ այստեղ ևս սկսեց ցրտեր անել, որի հետ բարձրացաւ վառելիքի հարցը։ Կարծեմ ոչ մի տեղ փայտի այնպիսի սով չէ, ինչպէս Ասխաբադում. փայտի սաժէնը այժմ գնահատւում է 27—30 ռուբ., որը բաւական թանկ է։ Սրանից մի 6 կամ 7 տարի առաջ փայտի սաժէնն արժէր 10 րուբլի, իսկ այժմ տասը րուբլին բարձրացել է մինչև 30 րուբլու։ Յայտնի բան է, թէև այս գինը ունևորների համար այնքան էլ զգալի չ'լինի, բայց աղքատի... Դեռ լաւ է, որ այստեղ սովորել են փայտի փոխարէն բամբակի սերմ վառել, որի պուդը արժէ 17—20 կոպ.։ Այս բոլորը ի նկատի առնելով մարդ ակամայից ինքն իրեն հարցնում է. ապա ինչ կլինի ապագայում—մի տասը քսան տարուց յետոյ, երբ վառելիքի արժէքը կ'եռապատկուի ու կ'քառապատկուի։

—Անցեալ օր, եկեղեցու բակում էլի հանդիպեցի մի խումբ գաղթականների, որոնք դեռ նոր էին եկել Բաքուից։ Դրանց մէջ կային և գործելու ընդունակ երիտասարդներ և ուժասպառ ծերեր, որոնք բոլորն էլ միաբերան խնդրում էին մի 100 ոսկու օգնութիւն հասնել իրենց հայրենիք վերադառնալու համար։ Լաւ երազ է, եթէ միայն ի բաւին կատարուի։ Հարի՜ւր ոսկի... Եթէ ամբողջ Ասխաբադցոց արած բարեգործութեան դրամի քանակը գումարես, 100 ոսկի չի դառնալ, իսկ դրանք «100 ոսկի մը կուզեն»։ Իմ հարցին, թէ ինչու Բաքւում գործ չ'ճարեցիք, նրանք պատասխանեցին թէ նախ՝ որ Բաքւում գործ չ'կար և երկրորդ՝ որ իրենք Կովկաս են եկել ոչ թէ գործելու, այլ իրենց եղբայրակիցներից նպաստ հայցելու։ Մի պարոն, Տէր-Մկրտչեանց, խոստացաւ դրանց իւր թամբագի գործարանում գործ տալու, սակայն բանից երևում է, որ հազիւ թէ համաձայնուեն գործի մտնելու։ Մի կողմ թողնենք այն, որ արդի հանգամանքներում 100 ոսկի հաւաքելն աւելի դժուար է քան քարով փայտ կտրելը, բայց միթէ հնարաւոր է ձմեռուայ այս սառնամանիքներին հայրենիք վերադառնալը, քանի որ առանց այն էլ ցրտից ու բուքից սառչողների հառաչանք էլ է լսւում։

—Մենք Ասխաբադցիներս, ինչպէս երևում է, մեծ-մեծ խօսել, գեղեցիկ ծրագիրներ կազմել գիտենք, իսկ փոքր գործ անգամ շինելու անընդունակ ենք։ Սրանից երկու տարի առաջ, երբ հարց արծարծուեց նոր եկեղեցի շինելու մասին, հասարակութեան խնդրանօք մի գեղեցիկ մակարդակ կազմուեց, որի նախահաշիւը մօտ 16 հազարի էր հասնում։ Խօսում, դատում, վճռում էինք, որ նոր եկեղեցին շատ շուտով ու հեշտութեամբ կարելի է շինել. սակայն ժամանակի ու հանգամանքի փոխուելուն պէս փոխուեց և Ասխաբադցիներիս տրամադրութիւնը և նոր եկեղեցի կառուցանելու փոխարէն վճռուեց հինը վերանորոգել։ Հասարակութիւնից ընտրուեց մի մասնախումբ, որը պարտաւոր էր փող ժողովել և հարկաւոր իրեր գնել։ Ժողովարարութեան թերթում սկզբում բաւական խոշոր գումարներ ստորագրեցին, բայց դրամարկղում շատ քիչ փող էր երևում։ Ձեռնարկեցին վերանորոգութեան. այստեղից-այնտեղից ապառիկ փայտ, երկաթ գնեցին ու հին եկեղեցին մի կերպ նորոգեցին ու վերջը էլ վերանորոգութիւնը մի փառաւոր ճաշով եզրափակեցին։ Ապառիկ իրեր բաց թողնողները սկսեցին պահանջներ անել, բայց մասնախումբը միայն մի պատասխան էր տալիս, որ ապառիկ ստորագրողներ կան կ'աշխատենք ստանալ ու եկեղեցու պարտքերը վճարել։ Սակայն ահա անցաւ ամբողջ մի տարի, բայց պարտատէրերը ոչ մի բաւականութիւն չըստացան և դեռ շարունակում են իրենց պահանջը, դեռ չեմ ասում այն, որ Հոգ. Վարչ. թոյլտուութեամբ եկեղեցու գումարից մօտ 1500 րուբլի են վերցրել ու ծախսել վերանորոգութեան վրայ և որը պարտաւոր են պարբերաբար հատուցանել։ Լաւատես պարտատէրերը դեռ յուսով են, որ այդ ապառիկ ստորագրողները վերջապէս բարոյական պարտի ու պահանջ կ'զգան իրենց գրաւոր խոստումը կատարելու, սակայն յոռետեսներն էլ բոլորովին յուսահատուել են, քանի որ փորձով գիտեն, որ հայի բարեգործութիւններից շատը ապառիկ է լինում ու ստորագրուելուց դէնը չի անցնում։ Կ'սպասենք ու կ'տեսնենք թէ ում կարծիքն է ճշտւում։

Սև.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԴՐԱՅՖՈՒՍ-ԷՍՏԵՐՀԱԶԻԻ ԳՈՐԾԸ

Ոչ թէ միայն Ֆրանսիայի, այլ և համայն քաղաքակիրթ աշխարհի ուշադրութիւնը ներկայումս լարուած է Զոլայի դէմ յարուցուած դատի վրայ։ Գործը վերաբերում է ոչ թէ մի սոսկական մարդու—Դրայֆուսի ազատութեանը, այլ արդարութեան յաղթանակին, որ Ֆրանսիայի մեծ գրողը յոյս ունի տանելու։ Զոլայի դատի մէջ մեծ դեր են խաղալու գեներալ Գոնզի Պիկարին գրած նամակները, որոնք ամենայն կերպ, թաքցրել էին Էստերհազիի գործի քննութեան ժամանակ։ Ասում են, որ այդ նամակներն ապացուցանում են, որ գեներալ Գոնզը կատարելապէս համոզուած էր Դրայֆուսի անմեղութեանը և կասկածում էր Էստերհազիի վրայ։ Կլեմանսոն այդ նամակների մասին «Aurore» լրագրում «Գոնզեակ տարաւոփութիւն» վերնագրով հրատարակած իւր մի յօդուածի մէջ հետևեալն է պատմում. Էստերհազիի գործը քննող դատարանը Պիկարին հարցափորձի է ենթարկում։ Նա խօսում է գեներալ Գոնզի նամակների մասին։ «Ձեզ մօտ են այդ նամակները»—հարցնում է նախագահը։ «Ի հարկէ»։ «Ուրեմն ներկայացրէք այդ նամակները դատարանին»—հրամայում է նախագահը և Պիկարը հնազանդւում է։ Նախագահը վերցնում է նամակները, բայց դրանց մասին չի զեկուցանում դատարանին։ «Ոչնչացրած են արդեօք գեներալ Գոնզի նամակները»—հարցնում է Կլեմանսոն։ «Գուցէ զինուորական մինիստր Բիլլիօն այդպէս է կարծում, բայց ինձ թւում է, որ մի գեղեցիկ օր այդ նամակները լոյս աշխարհ կը գան»։

Ինչպէս յայտնի է, մեծ աղմուկ հա

նեց այն բանը, որ հաղորդեցին, թէ Դրայֆուսը զինուորական կոչումից զըրկուելու ժամանակ խոստովանուել էր իւր յանցանքը հասարակապետական գուարդիայի կապիտան Լէբրէն-Ռէնօյին։ Այդ առթիւ տիկին Դրայֆուսը մի նամակ է ուղղել Կաւենեակին, որի մէջ, ի միջի այլոց ասում է. «Այդ բոլորը, ինչ որ պատմում են, սուտ է, նման այն սուտերին, որ տարածել է Պատի-դը-Կլամը։ Նա սուտ էր խօսում. որ ասում էր, թէ ամուսնուս ձեռքը դողում էր նրա թելադրութեամբ գրելիս։ Ամուսնուս ձեռագիրն ապացուցանում է, որ այդ բանը ճիշտ չէ։ Նա սուտ էր խօսում, երբ հաւատացնում էր ամուսնուս, թէ հասարակապետութեան նախագահը և մինիստրը գիտեն նրա յանցանքի մասին. նրանք միայն շատ ուշ իմացան, որ ամուսինս ձերբակալուած է։ Կապիտան Լըբրէն-Ռէնօն այդպիսի բան ամենեւին չի ասել։ Այդ բանում վկայ է մայօր Ֆորցիննետին, որի առաջ կապիտանը կարուկ կերպով ասաց, որ ամուսինս ոչինչ չի խոստովանուել։ Վկայ է կապիտան Լըբրէնը, որը երդմամբ ցոյց կտայ ճշմարտութիւնը, ինչպէս և ուրիշները։ Դատաւորների մինիստր Լերոնից խնդրեցէք ամուսնուս նամակները, կարդացէք և դուք կտեսնէք, որ այդ նամակների մէջ նա բողոքում է, հաւատացնում է, որ ինքն անմեղ է և անհուն սէր է տածում դէպի Ֆրանսիան»։

Տիկին Դրայֆուսի նամակը վերջանում է հետեւեալ խօսքերով. «Երդւում եմ, ամուսնուս պատիւը վաղ թէ ուշ կը վերականգնի։ Բոլոր մեղադրանքները կ՚ոչնչանան։ Ոչ ես, ոչ իմ բարեկամները, ոչ նրանք, որոնց միայն անունները գիտեմ և որոնք ուզում են ծառայել արդարութեան,—ոչ ոք մեզանից մինչև այդ րոպէն զէնքը վայր չի դնիլ»։

Բուդապեշտում յուն. 11-ին մի միտինգ պիտի կայանար Զոլայի համակրանք յայտնելու համար։ Միտինգին պիտի մասնակցէին շատ պատգամաւորներ, գրողներ և այլն։

Սեգեդինում դատաւորների և փաստաբանների մի ժողով հեռագիր են ուղղել Զոլային. «Մենք ողջունում ենք ձեր հերոսական կռիւը իրաւունքի և արդարութեան համար. ողջունում ենք իբրև մարդկային իրաւունքի յառաջընթացի մարտիկի։ Նախախնամութեանը խնդրում ենք, որ ձեզ ոյժ ու քաջութիւն տայ այդ կռուից յաղթող դուրս գալու»։

Հակառակ Պարիզի ուսանողութեան՝ Հռոմի, Նէապոլի, Պիզայի և Ջենովայի համալսարանների ուսանողները, Կիևսի փաստաբանները վճռել են համակրական ցոյցեր անելու Էմիլ Զոլայի օգտին։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԿԱՐԾԻՔԸ ԷՍՏԵՐՀԱԶԻԻ ԳՈՐԾԻ ՄԱՍԻՆ

Անգլիական բոլոր լրագիրները միաձայն դատափետում են Էստերհազիի գործում ֆրանսիական զինուորական իշխանութեան ցոյց տուած վարմունքը և յայտարարում են, թէ չնայելով որ Էստերհազին արդարացրին, բայց և այնպէս գործը մնում է նոյնը. նրանք, որոնք պնդում են, թէ Դրայֆուսն դատական սխալմունքի մի անմեղ զոհ է, Էստերհազիի արդարացման ամենեւին չի կարող նրանց հակառակը համոզել։ «Այն դատավարութիւնը, որ կատարուած էր Դրայֆուսի դէմ,—գրում է «Standard»-ը,—սկզբից մինչև վերջն այնպիսի բնորոշ գծեր ունէր, որոնք պէտք է անհանգստացնեն իւրեանց ազատութեան նախանձախնդիր ամեն մի ազգի… Ինչ էլ որ լինէր Էստերհազիի գործի յարուցած սկանդալը, այդ սկանդալը գոնէ այն լաւ կողմն ունէր, որ լոյս սփռեց այն միջոցների ապօրինի և անպէտք լինելու վրայ, որ ձեռք էին առնուած Դրայֆուսի դէմ նախնական քննութիւն կատարելու ժամանակ, ճշմարտութիւնը բացայայտելու նպատակով։ Սակայն և այնպէս այդ միենոյն սխալմունքը կրկնուեցաւ և այժմ այն դատարանում, ուր պատասխանատուութեան էր կոչուած Էստերհազին. դատաւորներն ամեն կերպ թաքցրին հասարակութիւնից վկաների ցուցմունքների գլխաւոր և էական մասը։ Եւ ինչպէս կարող է մինիստրութիւնը յոյս ունենալ, թէ ժողովուրդը յարգանք կարող է տածել դէպի դատարանը, երբ արդար և լիակատար դատարանութեան գրաւականները ոչնչացրած են։ Դատարանութիւնը հրապարակելուց կախուած ոչ մի վնաս չի կարող հասնել այն վնասին, որ կարող է տալ բարբարոսական ժամանակներին վերադառնալու ձգտումը»։

«Daily News»-ը, կրկնելով նոյնը, աւելացնում է, որ Էստերհազիի գործի ամբողջ դատավարութիւնը սկզբից մինչև վերջը թեթեւամտութիւն էր։ «Դատավճիռը,—ասում է այդ լրագիրը,—սկզբից որոշուած էր։ Կարելի չէր մեղադրեալին չարդարացնել, թէ նա լրտես չէ, որովհետև Մաթիէ Դրայֆուս երբէք նրան չի մեղադրել լրտեսութեան համար։ Նա պնդում էր միայն, որ բորդերօն գրուած է Էստերհազիի ձեռքով, թէև ոչ Գերմանիային յանձնելու համար։ Զինուորական դատարանը նոյն իրաւունքով կարող էր արդարացնել Էստերհազին և այն բանում, թէ նա երկու կին էր պահում, թէ նա խաղեր էր, խոստացել էր ամուսնանալ և դրժել էր իւր խոստումը։ Դատավճիռը ոչ մի կապ չունի գործի էութեան հետ»։

«Times»-ն ասում է, «Մայօր Էստերհազին արդարացրած է։ Մինչ ինչ հետևանք պիտի ունենար այս նշանաւոր գործը,—այդ դժուար կարող է հասկանալ ամեն ոք, ով դաստիարակուել է բրիտանական արդարադատութեան մթնոլորտի մէջ։ Այդ գործի քննութիւնը ձեռնարկուած էր հասարակաց կարծիքը հանգստացնելու համար։ Բայց եթէ Էստերհազի գործի դատաքննութիւնը կարող է այդ կարծիքը հանգստացնել, ապա նշանակում է, որ հասարակաց կարծիքը Ֆրանսիայում շատ հեշտութեամբ է քնում, երբ գործը վերաբերում է արդարութեանը»։

Պէտք է նկատել, որ անգլիական մամուլն այս գործում ամենից անաչառ դատողն է։

ՀԵՌԱԳՐՆԵՐ

Կ. ՊՈԼԻՍ, 13 յունուարի.—Յունաց դեսպան Մաւրոկորդատոն կէսօրից յետոյ ընդունուեց սուլթանի մօտ ունկնդրութեան, որի ժամանակ յանձնեց նրան իւր հաւատարմաթղթերը։

ԱԼԺԻՐ.—Ժամը 5-ին բոլոր հրապարակները պահպանւում էին զօրքերով։ Մի քանի ցոյցեր եղան, բայց ոչ մի ծանր միջադէպ չպատահեց։ Հրէաների խանութները փակ են։

ՀՌՈՄ.—Իտալական «Marco Polo» մարտանաւը դուրս կգայ Սպեցիայից և կըհանի Նէապոլ, որտեղից կըգնայ Արևելեան Ասիա։

ՊՐԱԳ.—Պատգամաւորների ժողովն ընդունեց ժամանակաւոր Բիւջէն միայն չեխերի և խոշոր հողատէրերի ձայներով։ Գերմանացիները ձեռնպահ մնացին։

ՊԱՐԻԶ.—Շաբաթ օրուայ միջադէպի պատճառով, ընդհանուր պրոկուրորը պատգամաւորների ժողովից պահանջեց դատ բանալ Ժօրէսի և Ժէրո-Ռիշարի դէմ։

ԱԼԺԻՐ.—Ժամը 11-ին կատարեալ անդորրութիւն է տիրում։ Բոլոր փողոցները պահպանւում են զօրքերով։ Ձերբակալուածների թիւն է 300։ Հարիւր հոգի կըդատուեն վաղը։ Կռիւ եղաւ, մի հրէայ վիրաւորուած է։

ՌԻՕ-ԴԸ-ԺԱՆԷՅՐՈ.—Զինուորական մինիստրին սպանող Մարսելինօ Բիսպոն բանտում անձնասպանութիւն գործեց։

ԲԵՐԼԻՆ.—Բիւլովը երէկ, ի միջի այլոց, յայտարարեց, որ Գերմանիան մինչև Քիաօ-Չաուի գրաւումը ոչ մի պարտաւորութիւն յանձն չի առել որևէ կողմից. Գերմանիայի միւս պետութիւնների հետ ունեցած յարաբերութիւնները չեն խանգարում Արևելեան Ասիայում իւր կատարած գործողութիւններից։ Քիաօ-Չաուի առաւելութիւնն այն է, որ այդ նաւահանգիստը շատ մօտիկ չի գտնւում ոչ անգլիական, ոչ ֆրանսիական շահերի տեղերին և ոչ էլ ռուսաց պետութեան հողերին. ուստի Քիաօ-Չաուի գրաւումը չի խանգարել նրանց շահերը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 14 յունուարի.—Յունուարի 12-ին Ձմեռային պալատում փառաւոր պարահանդէս տեղի ունեցաւ, որին հրաւիրուած էր 3,700 հոգի։ Պարահանդէսն սկսուեց լեհական պարով։ Առաջին զոյգը Թագաւոր Կայսրն անցաւ Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէոդորովնայի հետ, երկրորդը Թագաւոր Կայսրն անցաւ սպանիական արքայադըստեր հետ, Թագուհի Կայսրուհին թուրքաց դեսպանի հետ, երրորդը Թագաւոր Կայսրն անցաւ մեծ-բրիտանական դեսպանի ամուսնու հետ, Թագուհի Կայսրուհին—ֆրանսիական դեսպանի հետ։

Պարերից յետոյ Դիւրի դահլիճում ընթրիք տեղի ունեցաւ. մէջ տեղը նստեց Թագուհի Կայսրուհին, աջ կողմն ունենալով թուրքաց, իսկ ձախ կողմը ֆրանսիական դեսպանին։

ՀՌՈՄ.—Ի նկատի ունենալով հացի թանկութեան պատճառով տիրող յուզումը, վճռուած է հարկաւոր դէպքում զէնքի կոչել զինուորակոչի մի տարուայ պահեստի զօրքերը։

ՊԱՐԻԶ.—Էմիլ Զոլան իւր գործի համար 104 վկայ է կանչում երդուեալների դատարանը. վկաների թւումն են՝ Բիյո, Մերսիէ, Բուադեֆր, Պելիէ, Գոնզ, Պիկար, Անրի, Էստերհազի, Ֆորցինետտի, Լըբրէն-Ռէնօ, Կազիմիր-Պերիէ, Շարլ Դիւպուի, Ռիբո, Դարլան, Գերեն, Գալէ, Պուանկարէ, Լէյգ, Շերեր-Կեստներ, Ժօրէս և այլք, սենատորներից—մի քանի դիւանագէտներ։

Պաշտօնապէս հրատարակուած է, որ ծովակալ Բոմոնը նշանակուած է ծայրագոյն Արևելքում գտնուած նաւատորմի հրամանատար։

ԱԼԺԻՐ.—Գիշերը խաղաղ անցաւ։

ՍԻՄՖԵՐՈՊՈԼ, 15 յունուարի.—Ղրիմում ամեն տեղ խորը ձիւն է նստել։ Երկաթուղու գնացքներն ուշանում են։

ՏՈՄՍԿ.—Սպասսոպրէօբրա-ժենսկի ոսկու հանքերում յունուարի 10-ին գտնուած է մի կտոր ոսկի $74^{1}/_{4}$ ֆունտ ծանրութեամբ։

ԲԵՐԼԻՆ.—Քիաօ-Չաուի գրաւման համար նշանակուած զօրաբաժինը այսօր հասաւ։

ԼՈՆԴՈՆ.—Անգլիական կանոնէր նաւը բռնեց մի շոգենաւ, որը Լոնդոնից գնում էր Բատում, տանելով Պարսից ծոցի համար նշանակուած զէնքեր և ռազմամթերք։

ՖԻԼԻՊՊՈՊՈԼ.—Դեչկօ Բօյչեւը և Նովելիչը դատապարտուած են մահուան պատժի. Նիկոլայ Բօյչեւը արդարացրած է։

«ՆՈՐ-ԴԱՐ»-Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

Ռուսչուկ, արժ. Կարապետ աւագ քահանայ Պօյեաճեանին։ Հաճութեամբ կարդացինք գրածդ. ռուսաւորութեան տպագրելու հնարաւորութիւն չունինք։ Գրեցէք պատմական ուղղութեամբ յօդուածներ. դուք Բուլղարիայի և Ռումանիայի հայոց անցեալի մասին գիտէք որ լաւ տեղեկութիւններ ունիք. «Նոր-Դար»-ը սպասում է այդ տեղեկութեանց։

Ռաշտ, պ. Ի. Ս. Մ-ին։ Սա ինչպէս է եղել, որ տասը բուլի ծրարումն էք դրել, առանց ապահովեցնելու անգամ և ճանապարհել էք միմիայն եօթը կոպէկանոց մարկ կպցնելով. ծրարի վրայ կայ Բաքուի պօստի շտեմպելը. ծրարը կարող էր կորչել, ստացանք և պօստին տուգանք վճարեցինք։ Ո՞վ պիտի վնասը վճարէ։

Խմբագիր-հրատարակիչ
ՍՊԱՆԴԱՐ ՍՊԱՆԴԱՐԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Մարդատար գնացքը № 1 (ուղղակի) *Բաքուից Թիֆլիս* մեկնում է առաւ. 8 ժ. 30 ր., մեկնում է *Թիֆլիսից Բաթում* առ. 9 ժ. 15 ր., հասնում է Բաթում 8 ժ. 28 ր.

Մարդատար գնացքը № 3 (որ փոխւում է Թիֆլիսում) *Բաքուից Թիֆլիս* մեկնում է գիշ. 12 ժ. 6 ր., հասնում է Թիֆլիս եր. 7 ժ. 10 ր., մեկնում է *Թիֆլիսից Բաթում* եր. 7 ժ. 55 ր., հասնում է Բաթում առ. 8. ժ. 28 ր.։

Մարդատար գնացքը № 2 (ուղղակի) *Բաթումից Թիֆլիս* մեկնում է առ. 8. ժ. 15 ր., հասնում է Թիֆլիս եր. 8 ժ. 34 ր. մեկնում է *Թիֆլիսից Բաքու* առ. 11 ժ., հասնում է Բաքու առ. 6 ժ.։

№ 7 գնացքը *Թիֆլիսից Միխայլովօ* մեկնում է օրուայ 3 ժ., հասնում է Միխայլովօ եր. 6 ժ. 32 ր.

№ 8 գնացքը *Միխայլովից Թիֆլիս* մեկնում է գիշ. 3 ժ. 45 ր., հասնում է Թիֆլիս առ. 7 ժ. 30 ր.

ՌԱԶՄԱՎԻՐԱԿԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀ

(1897 թ. նոյեմ. 1-ից մինչև 1898 թ. մայիսի 1)

Թիֆլիսից հինգ տեղ ունեցող կառքը մեկնում է առ. 8 ժ., գիշերում է Մլէթում և հասնում է Վլադիկավկազ միւս օրը եր. 7 ժ.։ Վեց տեղ ունեցող կառքը (առանց գիշերելու) մեկնում է օրուայ 3 ժ. և հասնում է Վլադիկավկազ միւս օրը, եր. 5 ժ. 35 ր.

Վլադիկավկազից հինգ տեղ ունեցող կառքը մեկնում է առ. 8 ժ. գիշերում է Գուդաուրում և հասնում է Թիֆլիս միւս օրը 8 ժ. 15 ր.։ Վեց տեղ ունեցող կառքը (առանց գիշերելու) մեկնում է եր. 7 ժ. և հասնում է Թիֆլիս միւս օրը եր. 8 ժ. 30 ր.

ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԾՆՆԴԱԲԵՐԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔՈՎ
(Սոլոլակ, Սազոնեա փողոց, № 64)
(սեպհական տուն)
Հեռախօս № 230

Երթեւեկ հիւանդների ընդունելութիւն երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերը՝ ժամը 2—4 ցերեկը. վճարը հիւանդների կարողութեան համեմատ. մասնաւոր ընդունելութիւն՝ ամենայն օր՝ ժամը 9—10 առաւօտեան—վճարը 2 ր.։ Գիշերօթիկ հիւանդներ և ծննդաբեր կանայք ընդունւում են գիշերուայ և օրուայ ամեն ժամանակ, բայց այդ մասին առաջուց տեղեկութիւն պիտի տրուի. վճարը որոշւում է ըստ դասակարգերի։ Չունեւորները ձրի են։ Գինեկոլոգիայի բաժանմունքի հիւանդները վճարում—են 1 ր. 50 կ. մինչև 8 ր. մի օրուագիշերուայ համար. Ծննդաբերական բաժանմունքի հիւանդները—1 ր. մինչև 5 ր. մի օրուագիշերուայ համար։ Երկունքից պատանը 10 ր. մինչև 50 ր.։ Անդամահատութիւն ըստ համաձայնութեան։ Երթեւեկ բոլոր հիւանդները դեղը և նիւթերը ստանում են ընդունելութեան ժամանակ ձրի։ Չունեւորների համար 1-ական մահճակալ է դրուած իւրաքանչիւր բաժանմունքում, որ տեղաւորւում են նրանք տեսչի և նրա պ. պ. ընկերների առաջարկութեամբ ձրի։

Հիւանդանոցի տէր և տեսուչ
Մ. ՄԿՐՏՉԵԱՆ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ՈՒՍՈՒՑՈՒՄՆ
ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԿՐՕՆԻ
դասագիրք հատոր չորրորդ
ՍԱՀԱԿ ՔՀ. ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ
(859) 5—2

ՄԱՆՐԷԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԳՐԵՑ
ԴՈՔ. Ն. ՏԱՂԱՒԱՐԵԱՆ
Գինը 10 ղրշ. կամ 80 կոպէկ
Կենդրոնատեղիք՝ Կ. Պօլիս, Զարդարեան գրատուն, Համամըճըլար, թիւ 50 և Թիֆլիս, կեդրոնական գրավաճառանոց։ 5—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
սրանով յայտարարում է, որ այն անձերը, որոնք կամենում են կապալով վերցնել Թիֆլիս քաղաքում թափառական շների կոտորելու և սպանուած կենդանիների դիակները հաւաքելու գործը, տեղեկութիւններ և կապալի պայմաններն իմանալու և յայտարարութիւններ տալու համար կարող են դիմել քաղ. վարչութեան գրասենեակը ամեն նիստի օր, առ. ժամը 9-ից մինչև կէսօրուայ 2-ը։
(861) 3—2.

Թիֆլիսի Թանդոյեան Ս. Աստուածածին եկեղեցու համար ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ ՁԱՅՆԵՂ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ և ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ քառաձայն խումբ կազմելու համար, շաբաթ երեկոները և կիրակի ու նշանաւոր տօներին եկեղեցում երգելու համար։ Ցանկալի է, որ երգիչները եթէ ոչ հմուտ գէթ գիտակ լինեն հայկական ձայնագրութեանը։ Ցանկացողները կարող են դիմել նոյն եկեղեցու երեցփոխ Սարգիս Ղամազեանցին։
Երեցփոխ՝ Ս. Ղամազեանց
(860) 4—2

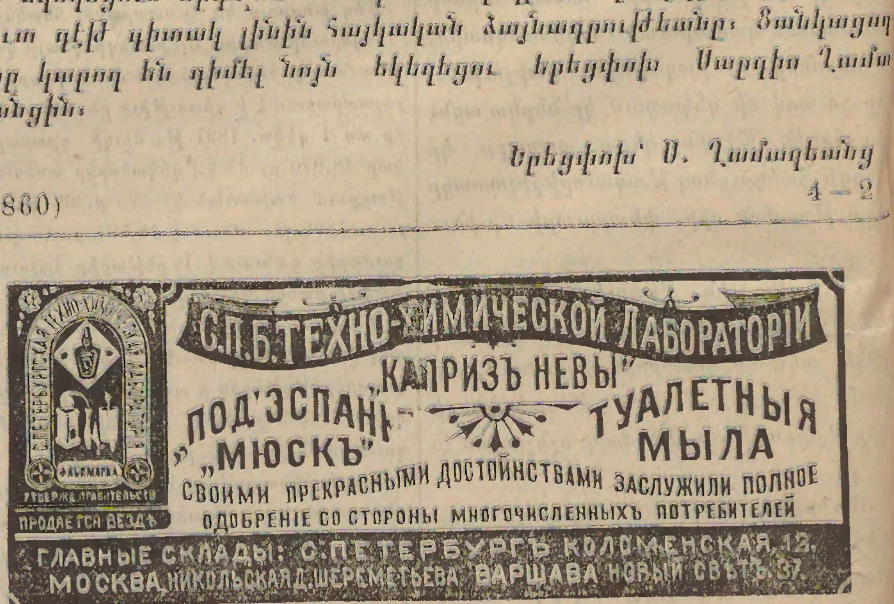

(М) № 52250 8—3